

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/18704> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Borgdorff, Hendrik Anne (Henk)

Title: The conflict of the faculties : perspectives on artistic research and academia

Issue Date: 2012-04-24

Samenvatting

De strijd der faculteiten

Perspectieven op artistiek
onderzoek en academia

Artistiek onderzoek is een aangelegenheid waarbij het artistieke en het academische domein op elkaar zijn betrokken. Hierbij dragen kunstpraktijken als onderzoek bij tot wat we weten en begrijpen, en stelt academia zich open voor vormen van weten en begrijpen die verweven zijn met artistieke praktijken. Deze betrokkenheid is niet zonder problemen; de verhouding tussen artistiek onderzoek en academia is ongemakkelijk. Dit heeft onder meer te maken met de omstandigheid dat artistiek onderzoek in twee contexten opereert: in die van de kunstwereld en die van het academisch onderzoek. De criteria voor de beoordeling van artistiek onderzoek, die in dit proefschrift worden ontwikkeld, gaan dan ook terug op beide contexten.

Dit proefschrift gaat over artistiek onderzoek, over wat dat is of zou kunnen zijn. En het gaat over de mogelijke plaats van artistiek onderzoek binnen academia, binnen het geheel van academisch onderzoek. Dit proefschrift gaat ook over hoe wij over deze zaken spreken, en over hoe ons spreken – ook in deze studie – de praktijken die er mee gemoeid zijn op een specifieke manier doet verschijnen én in gang zet. In deze zin behandelt het proefschrift niet alleen het verschijnsel artistiek onderzoek in relatie tot academia, maar mengt het zich ook in die relatie. Deze performatieve dimensie van de studie is vervlochten met de constaterende en interpreterende dimensies ervan. Het proefschrift beoogt daarmee niet alleen kennis over en inzicht in artistiek onderzoek te verschaffen, maar ook bij te dragen aan de ontwikkeling van dit opkomend onderzoeksveld. Deze articulatie van artistiek onderzoek, waarin aldus denken en doen zijn verstrengeld, is dan ook niet zonder engagement.

Mijn bijdrage aan het debat over artistiek onderzoek kan omschreven worden met de termen verheldering, rechtvaardiging en positionering. Vooral in de eerste hoofdstukken van het proefschrift probeer ik enige terminologische en conceptuele duidelijkheid te verschaffen over het fenomeen artistiek onderzoek. Door alle hoofdstukken heen is de theoretische en politieke *rationale* van dit onderzoek onderwerp, en probeer ik artistiek onderzoek binnen academia te positioneren. Met de eerdere publicatie van de artikelen die in dit proefschrift zijn opgenomen, heb ik tevens geprobeerd concreet bij te dragen aan de vestiging van het nieuwe onderzoeksdomein.

De leidende vraag van de studie – wat karakteriseert artistiek onderzoek? – valt in een serie deelvragen uiteen die in de afzonderlijke hoofdstukken aan de orde komen.

- Hoe kunnen we artistieke onderzoekspraktijken van artistieke praktijken onderscheiden?
- Wat zijn de ontologische, epistemologische en methodologische kenmerken van artistiek onderzoek?
- Hoe kan de relatie van dit soort onderzoek tot academia gekarakteriseerd worden?
- Hoe past het artistiek onderzoeksprogramma in het wetenschapsbeleid en in de classificatie van wetenschap en technologie?
- Onder welke voorwaarden kan artistiek onderzoek als academisch onderzoek worden aangemerkt?
- Wat zijn de overeenkomsten en verschillen met andere academische onderzoeksgebieden en wat is de verhouding tot andere levensgebieden?
- Welke criteria mogen we hanteren bij de beoordeling van artistiek onderzoek?
- Hoe vertaalt zich zulk een beoordelingskader in de concrete praktijk van een ‘peer-reviewed’ tijdschrift?

Ik vertrek in de studie vanuit vier perspectieven op de verhouding tussen theorie en praktijk in de kunsten – een instrumenteel, interpretatief, immanent en performatief perspectief. Dit stelt mij in staat een eerste schets van het onderzoeksdomein te geven en een drietal aanbevelingen te doen voor onderzoek in de kunsten: ten aanzien van de methode, van het soort uitkomst en van de vorm van de documentatie. Een verkenning van de institutionele en wetenschapstheoretische achtergrond van het grondslagendebat en de verheldering van enkele terminologische en definatorische kwesties resulteren vervolgens in een eerste bepaling van artistiek onderzoek.

De kunstpraktijk geldt als onderzoek wanneer het de bedoeling is door middel van een oorspronkelijke studie in en door kunstobjecten en artistieke praktijken onze kennis en ons begrip te verruimen. Daarbij wordt begonnen met vragen die relevant zijn in

de onderzoeksomgeving en in de kunstwereld. Er wordt gebruik gemaakt van experimentele en hermeneutische methoden; deze onthullen en articuleren de impliciete kennis die in afzonderlijke kunstwerken en artistieke processen gesitueerd en belichaamd is. Het onderzoeksproces en de uitkomsten worden op een adequate manier gedocumenteerd en uitgedragen naar de onderzoeksgemeenschap en het bredere publiek.

Deze bepaling wordt in de loop van de studie op onderdelen uitgebreid en genuanceerd en zal uiteindelijk het toetsingskader voor de beoordeling van artistiek onderzoek voeden.

Er lopen twee draden door alle hoofdstukken van dit proefschrift, twee 'agenda's': die van het theoretisch begrip, en die van de politieke rechtvaardiging. De opkomst van het veld van artistiek onderzoek kenmerkt zich door de verstrengeling van beide agenda's. Ideeën worden gemobiliseerd, in werking gesteld, en oefenen hun performatieve kracht uit op instituties en situaties. Instituties en situaties, samen met personen en instrumenten, worden ingezet om ideeën te verwerkelijken. Dit 'constructivistisch realisme' (Bruno Latour) kenmerkt zich door contingentie: het is een voorstel om de toestand van de kunsten en van academia anders te zien en bij te stellen. In de studie pleit ik in het verlengde hiervan voor een verruimd begrip van onderzoek en academia, waarin ook plaats is voor niet-discursieve kennisinhouden, onconventionele onderzoeksmethoden en verruimde vormen van documentatie en publicatie.

Vanuit een kritiek op het standaardmodel van onderzoek en ontwikkeling – en in discussie met vigerend wetenschapsbeleid – verken ik hoe artistiek onderzoek in het wetenschapssysteem, in het geheel van wetenschap en technologie, opgenomen kan worden. Hierbij benadruk ik dat artistiek onderzoek een onderzoeksveld is waarin het zowel gaat om het verkrijgen van fundamenteel inzicht als om de productie van werken die in de kunstwereld van betekenis zijn. Artistiek onderzoek is daarmee ook gekarakteriseerd als 'grenswerk' – overigens niet alleen op het snijvlak van kunst en academia, maar ook op het snijvlak van kunst en andere levensgebieden. Onder de noemers 'non-conceptualisme', 'realisme' en 'contingentie' snijd ik in dat verband een aantal thema's aan die om nader onderzoek vragen.

Ik bepaal in de studie artistiek onderzoek als academisch onderzoek door de overeenkomsten en verschillen aan te duiden met geesteswetenschappelijk onderzoek (in het bijzonder de esthetica), sociaalwetenschappelijk onderzoek en het natuurwetenschappelijk en technologisch onderzoek. Tevens worden de generieke criteria voor het doen van wetenschappelijk onderzoek vanuit het veld van artistiek onderzoek genuanceerd. Deze nuanceringen worden geschraagd door recente wetenschapstheoretisch inzichten in de dynamiek en epistemologie van wetenschappelijk onderzoek. Die inzichten ondersteunen tevens een begrip van kunstwerken en kunstpraktijken als ‘epistemische dingen’, die wijzen naar wat we nog niet weten en die ons uitnodigen tot onafgesloten denken.

In het laatste deel van het proefschrift verzamel ik de opgedane inzichten en smeed ze tot een kader voor de beoordeling van artistiek onderzoek. Dat kader wordt getoetst én geoperationaliseerd in de casestudie naar het ontstaan en de werking van het peer-reviewed *Journal for Artistic Research*.